

גדול וגבור – כיצד נמשיך בדרך של מורנו ורבעו הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

1. מש"ח בראשית מ"ז, כ"ח

ויחי יעקב בארץ מצרים וכו' – הענין, שהאדם יש אחד שחי לעצמו [גם זה טוב] ויש שחי לבני ביתו ויש שחי לעירו ויש שחי לכל העולם וע"ז נאמר וצדיק יסוד עולם. (משלי י, כה) ויעקב אבינו לא בעירו לבד היה חי ולא בארץ גושן לבד רק בכל ארץ מצרים והיינו שפסק הרעב ממצרים שברך לפרעה שיעלה היאור בשבילו. (רש"י מז, י. ספרי עקב יא-י) וזה שאמרו אבל כבוד זה למצרים (לקמן ג, יא) ולא לארץ גושן בלבד. ויחי יעקב – ולא לארץ גושן בלבד.

2. מאמרי הראי"ה עמ' 129-127; מאמר גדול וגבור ר"ש מוהליבר זצ"ל

בתוך השדרה הרוחנית שלנו, בתוך השדרה של גדולי התורה וגאוניה, ישנם שני סוגים של גדולים: גדולים סתמיים, בלי כל שם לוויי וגדולים גבורים. ואולם אנחנו, אשר דלדוליה של הגלות הארוכה והממושכה לקחו ושללו מאתנו את הטעם הטוב של הדר הגבורה, אנחנו הננו מסוגלים יותר להבין את הערכתם של הגדולים הסתמיים, או לכל היותר את ערכם של אלה הגדולים אשר צד הגבורה שלהם איננו כלום ואיננו ניכר בעליל, אבל קשה לנו להבין כראוי את ערך גדולתם של הגדולים הגבורים; אנחנו, ספוגי הגלות, כיון שאנו באים להסביר את ערכם של הגדולים הנאורים גם בגבורה, את אלה הגדולים "אנשי החיל" שכל היותם והנהגתם מלאה גבורה גלויה, את אלה הגדולים שיש בהם גם בהתגלות מתוכן החיים והגודל הקדמוני של הזמן אשר "נאותם של ישראל" עוד לא נטלה מהם "ונתנה לאומות העולם" הרי אנו מתלבטים מאד בדרך הערכתם של הגדולים האלה מתוך הסברה טבעית תמימה. הגדול יכול להיות גדול בתורה, בעל בעמיו, נכבד בעדתו וגם גדול בדורו גם אם לא בא למדתה של הגבורה. בלבו של הגדול הסתמי אין זרמים שונים שולטים; הוא איננו מוצא את עצמו כי אם במצבו של מלך על כסאו או לכל היותר של מלך במדינה, אבל לא במצבו של מלך במלחמה. המצב האחרון, זהו כבר מצבו של גבור, והגבור הרוחני זהו איש הלב, ו"הלב בנפש", כ"מלך במלחמה" (ספר יצירה).

כשנפשו של אדם מוצאת לה ספוק בתפיסתה של החיים הרוחניים, בשורה אחת מיוחדת ומאוחדת, בצורה שיש בה אמנם עושר גדול והון רב והיא כוללת ומקפת אמנם הרבה פרטים וסעיפים, מכל מקום מאחר שכל הפרטים והסעפים הללו הם הולכים על כונה אחת ורוח אחד, אפילו אם יגיע האדם בצורה זו למדה של גדלות וגאונות איננו צריך לקרוא לעזרה את תוכן הגבורה בעבודת חי הרוח שלו ואיננו צריך להצטיין בתור גבור בעבודתו מאחר שהיא מרוכזת בתוך סוג אחד, וצורה אחת ותכונה אחת להם. ואולם במצב נפש, כששני סוגים שונים של תפיסת חיים מוצאים להם מקום בלבו של אדם, שני סוגים שסבות שונות גרמו להם להיות מרוחקים זה מזה או על האדם להתאזר בגבורה כדי לכבוש את כח האיתנים הוה עד כדי לאחד את הזרמים השונים האלה שיהיו שניהם הולכים למקום אחד ושיתארגנו

יפה יפה בלב אחד ושניהם בבת אחת יתמלאו במדה הראויה והמתאימה. ...

עשה עלי האיש הגדול הזה רושם של גדול גבור, של רב רב פעלים המושל בשני זרמים של חיים ומשקיע בכל אחד מהם את כל תשומת לבו, את כל נפשו ואת כל כשרונותיו. מצד אחד: רב גאון גדול מלא תורה ומעשים טובים, מחמיר על עצמו במילי דחסידותא, גם בדברים כאלה שרבים וגדולים נהגו להקל בהם ומצד השני: נפש רעננה מלאה עוז והיים וצופה צפיה עמוקה לתשועתם של ישראל באופן מוחשי בהיר, לגליות ישראל שישונו, לארץ ישראל שתשתכלל ולהרים ונבעות, לאפיקים ולגיאיות שלה, שיהיו פורחים בכל זיום והדרם ולהוד גבורים ותפארת קדושים שיאירו יחד על דור בנינו, בארץ הצפיה והתחיה; בתוך לבו הרחב של רבי שמואל היתה היה תמיד ההכרה הברורה כי אנחנו כלנו חייבים לעבוד בעד שני זרמי החיים הרוחניים שלנו גם יחד, ומתוך הכרה זו היה ממשיך את העבודה החיה הקדושה הזאת לאחד ולשלב את שני הזרמים ולמזנם יחד מתוך גבורה פנימית ומתוך ידיעה סודית כזאת אשר חוננו בה יראי ה' האמתיים אשר עליהם נאמר: 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעים'.

3. בראשית א, כ"ז

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

4. העמק דבר בראשית א, כ"ז

בצלם אלהים. הטבע כולה נכלל בו.

5. רנ"ה ויזל ספר המידות ב, ב'-ג'

ב. דע כי נפש האדם כוללת כל כוחות מעשה בראשית, ומטעם זה נקרא האדם עולם קטן.

ג. וכן נעטר האדם, שלכל כח הנטוע בנפשו, שבו פועל פעולות ידועות, יש כח הפוך ממנו וגם הוא רב פעלים יפעול בו האדם פעולות הפוכות מפעולת הכח שכנגדו. ע"ד משל יש בנפשו כח האהבה, רבת פעלים לטוב ולרע, ולעומתה כח השנאה תרבה גם היא פעולותיה לטוב ולרע. יש בה מדת הרחמים, ולעומתה מדת האכזריות. יש בה מדת השמחה, ולעומתה מדת העצבון. יש בה מדת הנדיבות, ולעומתה מדת הכילות. יש בה מדת הבטחון, ולעומתה מדת החולשה. יש בה מדת הזריות, ולעומתה מדת העצלה. וכן הוא ביתר כוחותיה, כשתחפש תמצא שיש למול כל כח הפועל פעולות, כח הפוך מנגדו, יפעל פעולות הפוכות ממנו. ... ע"ד משל הכפיר בוטח, אין בו מדת הפחד. הנמר עז, אין בו מדת הבושת. הסוס גאה, ואין בו מדת הענוה. הנמלה זריזה, אין בה מדת העצלה, וכן כולם. ולכן כל הכפירים בוטחים, כל הסוסים גאים, הנמרים כולם עזים, והנמלים כולם זריזים. לא כן בני האדם, שאם תקראנה ילדי יום, אלה בוטחים ואלה פחדים, אלו מתגאים ואלה לבשו ענוה, אלה יעיוזו ואלה יתבוששו, אלה יזדרזו ואלה יעצלו. ויקרה

מקרים אחרים שהבוטחים יפחדו, והפחדים יבטחו. המתגאים ינהגו בענוה, והענוים ילבושו גאה וגאון. הזריזים יעשו בעצלה, והעצלים בזריות. וכל זה בעבור שבנפש כל אחד מהן נטוע הכח והפוכו.

6. מהר"ל דרך חיים ד, א'

ואמר גם כן איזה גבור וכו'. כלומר שכל המעלות ראוי שיהיו נמצאים מצד עצמו של בעל המדה לא מצד הזולת, ואם יקרא גבור אשר הוא היה מנצח את אחר אם כן מעלתו מצד אותו אשר היה מנוצח ואין זה רושם במנצח ואין זה מצד עצמו מה שהיה מנצח אחר.

7. עולת ראיה א' עמ' ר"ל

והגבורה, "זו יציאת מצרים. שנאמר: וירא ישראל את ה' הגדולה" (ברכות שם). לעומת הגדולה שהיא ההצטרות הכללית של כל המעשה אשר עשה האלהים, תבא הגבורה להודיע שעם כל הכללות הגדולה הזאת יש השגחה מפורטת, שכל פרט ופרט בפני עצמו מוצא מקום בערכו המיוחד, ורק ע"פ הגבורה הגוברת, מכח הגדולה הכללית הרחבה עד אין קץ, להשפיע שלמות להשלים את כל דבר פרטי, ע"פ צביונו המיוחד לו, מתפרד כל דבר להיות לו מקום וערך בפ"ע. זאת הגבורה היא הפועלת להציב גבולות עמים, להבדיל גוי מגוי, ולהוציא גוי מקרב גוי, להפלות בין ישראל לעמים, אשר יוכל כל עם למצא ערכו הפרטי, ע"פ כשרונותיו המיוחדים שבגבורתו הפרטית. זאת התכונה באה להעשות ע"י יציאת מצרים, כשהורמה מעלת ישראל בתור עם לבדד, מושגה במספר זמנין לפרטיו, שיהיה בה למופת על שמירת הסגולה בדרך ישרה לכל עם ועם ע"פ ערכו, וכדי להצטרף יחד ג"כ לעבודת הכלל כולו, כל ברואי בצלם אלוהים. בהכנה כזאת יראה את יד ד', היד המחולקת לאצבעות, שכולן פועלות כל אחת מהנה לשמושה המיוחדת לה, והכל עולה אל מקום אחד ומטרה אחת. כללו של דבר, אם היו הפרטים נבלעים, באין הכרה של השתלמות רחבה לכל אחד בפני עצמו, כי אם מצורפים היו אל תכלית הכלל, היתה זאת גדולה, אבל לא גבורה, כי אם הלישות, חלילה, נראית בפרטים שאינם מגיעים לתעודה תכליתית הראויה למדתם הפרטית. אמנם כאשר נתגלתה במין האנושי התגלות יקרת הפרטיות, ע"י חילוק עם מעם, וההוקרה הפרטית לכל אחד בפני עצמו, כל נפש אחת מישראל כעולם מלא, הוכרה יד ד' בגבורתה.

8. עולת ראיה א' עמ' רל"ג

לך ד' הגדולה. "במתניתא תנא משמיה דר"ע לך ד' הגדולה, זו קריעת ים סוף, והגבורה זו מכת בכורות" (שם). ההבדל שבין גדולה וגבורה יתואר ג"כ בכמות ואיכות. כשרואים התפשטות פעולה גדולה, הננו מכירים גדולה, וכשאנו מכירים פעולה בהוג שהוא איננו גדול בהתפשטותו, אבל יש בו הרבה ענינים, שצריך לפעול בכלום, להפך כחות רבים, זהו גבורה.